

Подальша розробка проблеми вербалізації емоцій представлена в роботах Я. Рейковського. Однак, як зазначає Ю.В. Щербиніна, ці зміни підлягають систематичному опису та кількісному вираженню, що дає можливість їх наукового вивчення.

Питання вербального та невербального вираження емоційного стану людини в процесі комунікації висвітлюється в ряді робіт українських та зарубіжних вчених (В.В.Виноградов, Ф.Голдман-Ейслер, А.Дібнер, Г.В.Колшанський, Дж.Маль, Е.Л.Носенко, Ч.Осгуд, П.В.Сімонов, Н.І.Смірнова, М.Є.Станкевич, А.А.Уфимцева, Д.Н.Шмелев).

У роботах Ч.Осгуда значна увага приділяється проблемі вираження емоцій людини на всіх рівнях засвоєння мови. Автор відмічає, що емоційний стан людини значною мірою зумовлює вибір засобів вираження цих емоцій, а також особливості формування її мотивів. В.Н. Грідін робить висновок про те, що емоційне мовлення, в основі якого лежить емоційно-експресивна лексика, виконує дві функції: впливу на психіку реципієнта шляхом навіювання, а також на власну психіку шляхом самодетермінації. Також автор підкреслює, що мовлення має складну систему емоційної пам'яті та асоціативних зв'язків.

Таким чином, ми бачимо, що емоційний стан людини накладає відбиток на її поведінку та структуру її діяльності. Мовленнєва поведінка – один з аспектів зовнішньої поведінки. У власній мовленнєвій діяльності знаходить своє вираження й емоційний стан людини.

УДК 37.012:929(043.2)

РОЗМАН І.І.,
Мукачівський державний університет

ОПЕРАЦІЙНО-ПІЗНАВАЛЬНІ МОЖЛИВОСТІ ПЕДАГОГІЧНОЇ БІОГРАФІСТИКИ

Метод, як стрижневий компонент методології, визначає стратегію і результати кожного наукового дослідження. Хрестоматійно відомими стали твердження англійського філософа Ф. Бекона, який порівняв метод із ліхтарем, що освітлює шлях мандрівникові (дослідникові) у темряві та російського фізіолога І. Павлова, який стверджував: метод – найперша, основна річ, бо від нього, від способу дії залежить вся серйозність дослідження, адже при хорошому методі не досить талановита людина може зробити багато, а при поганому і геній працюватиме марно [2, с. 208].

Однак, до сьогодні в науці не має спільного витлумачення методу як через суб'єктивність рефлексій, так і об'єктивну суперечливість цього феномену. Визначення методу потребує урахування і узгодження багатьох різних аспектів, що стосуються його пізнавальних можливостей, внутрішньої структури, зокрема співвідношення методу, прийому, засобу, процедури тощо. Ці та інші аспекти обумовлюють і ускладнюють розробку класифікації методів педагогічної біографістики та визначення їхнього інструментально-

дослідницького потенціалу. Метод дискурс-аналізу, який досліджує і порівнює ідеї окремих педагогів у широкому соціокультурному контексті є одним із провідних у педагогічній біографістиці. У технологічному плані він синтезує низку методик і технік інтерпретації різних текстів, поглядів, висловлювань, інших продуктів мовленнєвої діяльності, здійснюваної за певних культурно-історичних умов [1, с. 29]. Порівняно із довільними, часто інтуїтивними, абстрактними зіставленнями, цей інструмент дає чіткі системні орієнтири та критерії, що дозволяють логічно інтегрувати різні аспекти та суб'єктивні і об'єктивні чинники для формулювання науково обґрунтованих порівнянь, аналогій, суджень, висновків.

Доволі складною виглядає проблема використання соціологічних і математичних методів у педагогічній біографістиці. Існуючий серед науковців погляд, нібито, емпіричні методи повністю виключені з інструментарію історико-педагогічної науки [4], є дискусійним, а щодо вивчення педагогічних персоналій у історичній ретроспективі, неправомірним. Ідеться передусім про апробовані педагогічною наукою соціологічні і математичні методи дослідження, суть і технологія використання яких у цій площині всебічно розриті у науковій літературі [3;5]. Так, метод анкетування, попри об'єктивно-часову неможливість безпосереднього контакту біографа з досліджуваною особою, може бути успішно застосований для збору інформації про її життєдіяльність серед членів міської чи сільської громад, родини, колег, соратників тощо. Залежно від конкретної ситуації, психосоціальних особливостей респондентів, інших обставин, воно може бути вибіркоvim або повним, особистим або заочним, груповим або індивідуальним, усним (інтерв'ю, дослідна бесіда) або письмовим (за анкетами) тощо. Анкета або опитувальник слід продумати таким чином, щоб одержати максимально повну і об'єктивну інформацію як про конкретні факти, події, так і думки, оціночні судження учасників опитування. Цей метод може поєднуватися із соціометричним дослідженням, яке дозволяє з'ясувати характер міжособистісних і міжгрупових стосунків [5, с. 207-214] у середовищах де формувалася історична особа. Проблема застосування соціологічних і математичних методів в історико-педагогічних дослідженнях залишається майже не розробленою у науково-теоретичному плані. Щоправда, існують ґрунтовні розробки засад аналізу історії розвитку педагогічної науки у поєднанні з якісною й кількісною стратегіями як методології історико-педагогічного дослідження, але їх доречно розглядати у контексті методів історіографічного аналізу.

Виходячи з науково-теоретичного і практично-дослідницького досвіду вивчення окремих педагогічних персоналій, можемо стверджувати, що в педагогічній біографістиці статистичні методи мають застосовуватися не лише на рівні «здорового глузду», а й виходячи із розуміння наукового статистичного способу мислення та знань основ математики. Ідеться про те, що нагромаджені дані та показники мають відтворюватися і підсумовуватися у вигляді таблиць,

діаграм, графіків згідно із соціометричними методами описової і математичної статистики (регістрація, ранжування, шкалування, порівняння) тощо. Вони пропонують перевірені методики синтезу і порівняння даних і показників, які мають однакові властивості та піддаються зіставленню.

Водночас, слід розуміти, що надмірне захоплення статистикою може призвести до перевантаження біографічного дослідження надмірним фактографізмом, зашкодити встановленню причинно-наслідкових зв'язків через нагромадження набору другорядних фактів. Слід розуміти, що навіть у статистичних розрахунках на основі точних цифр, даних завжди є певні міра умовності, особливо коли ідеться про таку складну й до певної міри «внутрішньо алогічну» систему, як біографія у її ширшому розумінні.

Література

1. Ваховський М. Методологічні аспекти порівняльного аналізу педагогічних ідей Г. Манна та К. Ушинського // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту, 2008. № 10. С. 26 – 30.

2. Данильян О.Г., Тараненко В.М. Філософія: підручник. 2-ге вид., допов. і переробл. Х.: Право, 2012. 312 с.

3. Новиков А.М. Методология образования. Издание второе. М.: Издательство «Эгвес», 2006. 488 с.

4. Сергеева С.В., Козлова Е.В. Основы персонологии. Историко-педагогическое исследование: подходы, принципы, методы// Современные проблемы науки и образования. 2015. № 3. URL: <https://www.science-education.ru/ru/article/view?id=19666> (дата звернення: 04.01.2018).

5. Сисоєва С.О., Соколова І.В. Нариси з історії розвитку педагогічної думки: навч. посіб. К.: Центр навчальної літератури, 2003. 308 с.

УДК: 372.881.116.12

РОСОЛ Ю. В., ХОМА О. М.,
Мукачівський державний університет

ВАСИЛЬ СУХОМЛИНСЬКИЙ ПРО НАВЧАННЯ РІДНОЇ МОВИ

Сьогодні Концепцією «Нова українська школа» передбачено компетентнісний підхід до навчання. Серед компетентностей важливе місце займає вільне володіння державною мовою; здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами (Закон України «Про освіту», Розд.2, ст.12, п.1) [1].

Василь Сухомлинський належав до тих педагогів, які писали про важливість володіння рідним словом. Уся педагогічна діяльність вченого спрямовувалася на те, щоб «життєдайне джерело – багатство рідної мови – було відкрите для дітей з перших кроків їхнього життя» [2]. У багатьох його працях («Слово рідної мови», «Джерело невмирущої криниці», «Рідне слово», «Слово про слово», «На трьох китах») знаходимо відповіді на актуальні питання: як навчити дитину сприймати світ, розуміти слово і вдало використовувати його в усному й писемному мовленні. На думку педагога, із живої думки і слова почалося становлення людини. Слово ввібрало в себе найтонші порухи наших

МУКАЧІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

89600, м. Мукачево, вул. Ужгородська, 26

тел./факс +380-3131-21109

Веб-сайт університету: www.msu.edu.ua

E-mail: info@msu.edu.ua, pr@mail.msu.edu.ua

Веб-сайт Інституційного репозитарію Наукової бібліотеки МДУ: <http://dspace.msu.edu.ua:8080>

Веб-сайт Наукової бібліотеки МДУ: <http://msu.edu.ua/library/>